

САМОЗМІНЮВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЧИННИК САМОСТАВЛЕННЯ

Водолазська О. О., Лоза Г. В.

Університет Ушинського, Україна

Анотація. У даній статті наведено результати теоретико-емпіричного дослідження самоствавлення осіб, що відрізняються різним рівнем схильності до самозмінювання. Встановлено ряд відмінностей в характеристиці самоствавлення у осіб з високим і низьким рівнем самозмінювання, що певною мірою впливає на стабілізацію єдності особистості.

Ключові слова: *самозмінювання, особистість, самоствавлення*

Актуальність даного дослідження визначається значним інтересом особистості до самоорганізації та реалізації своїх можливостей. Така зацікавленість зумовлюється, насамперед, розумінням того, що лише суб'єкт, який усвідомлює власну значущість, приймає себе як ініціативну і відповідальну особистість, ставить до себе як до цінності, може реально впливати на свій подальший особистісний розвиток, розумно його організувати, досягати успіху в діяльності.

На сьогодні більшість науковців розглядають людину як суб'єкта власної активності і власного перетворення, а процес розвитку переважно вважають самозмінюванням, саморозвитком (К. О. Абульханова-Славська, Л. І. Анциферова, Г. О. Балл, О. Ф. Бондаренко, М. Й. Боришевський, А. В. Брушлинський, І. С. Булах, Г. С. Костюк, Д. В. Лушикова, П. В. Лушин, С. Д. Максименко, Н. І. Пов'якель, С. Л. Рубінштейн, М. В. Савчин, Т. М. Титаренко, П. Р. Чамата, Ю. М. Швалб, В. М. Ямницький). З огляду на складність, неоднозначність, нелінійність, багатоплановість феномену самозмінювання, очевидно, що у проблемному полі досліджуваної властивості існують окремі, іноді дуже серйозні розбіжності в розумінні та інтерпретації даного явища, що стосуються самої його суті. Зазначений феномен включає в себе досить велику кількість складових, серед яких

важливе місце займає мотивація, цінності, сенс, самоактуалізація, самоствалення, самореалізація тощо.

Розмаїття досліджень проблеми самозмінювання особистості вказує на їх багатогранність, на те, що вирішення різноманітних аспектів вивчення даного феномену пов'язане з широким колом теоретичних та практичних питань психології. Останнім часом психологічна наука активно розробляє напрямки вивчення особистості, як системи, яка самозмінюється, саморозвивається, як суб'єкта, автора свого життєвого шляху, який вибирає у кожний наступний момент часу не лише індивідуальні засоби поведінки, але і свої особисті шляхи розвитку [4]. Дослідження змінювання особистості постійно ставлять перед психологічною наукою принципово нові запитання, що змінюють погляд на норми розвитку, засоби їх визначення. Спостерігається тенденція розуміти норму не як дещо опосередковане тим, що є, а як краще з того, що є можливим для певної популяції, для кожного конкретного індивіда (В.І.Слободчиков). Виникає образ «пунктирної» людини (Д.О.Леонт'єв), носія потенціалів, які можуть бути реалізовані за певних обставин.

Аналізуючи підходи науковців, які працюють у даному напрямку, можна констатувати, що самозмінювання – це постійний, спрямований і контрольований процес, який формує особистісні, фізичні, професійні спрямування розвитку людини; процес, який представлений «системою форм, що розкривають певну здібність» [2, с.10]; специфічний і неспецифічний прояв психічної активності, самоактивності особистості [3]. Ми дотримуємось характеристики самозмінювання як прояву психічної активності, спрямованої на певну зміну внутрішньої форми самоствалення та самореалізації, на досягнення, підтримку та реалізацію особистістю свого потенціалу.

Не зважаючи на численність наукових підходів до вивчення самозмінювання особистості, його емпіричних досліджень, цей феномен психології.

Метою даного повідомлення є викладення результатів емпіричного дослідження самозмінювання як чинника самоствавлення особистості.

Емпіричне дослідження було проведене за допомогою наступного методичного інструментарію : методика «Діагностика схильності до самозмінювання» О. П. Саннікової, Д. В. Лушикової; методика «Дослідження самоствавлення» В. В. Століна, С. Р. Пантелеєва. Вибірку дослідження склали слухачі відділення перепідготовки кадрів зі спеціальності «Психологія» Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського у кількості 72 осіб.

Отримані емпіричні дані стали засадою подальшого дослідження за допомогою методів якісного аналізу. За допомогою методу «асів» ми виокремили дві групи досліджуваних, що розрізняються за рівнем схильності до самозмінювання: 1) СЗ+ – група досліджуваних з максимально високими значеннями загального показника схильності до самозмінювання; 2) СЗ- – група представників вибірки з максимально низькими значеннями зазначеного показника. В цих групах досліджувались профілі самоствавлення досліджуваних з різним рівнем самозмінювання. Психологічні особливості самоствавлення вивчались у системі наступних показників: S – шкала виміру інтегрального почуття «за» або «проти» особистого «Я»; I – шкала самоповаги; II – шкала аутосимпатії; III – шкала очікуваного ставлення інших; IV – шкала самоінтересу; 1 – шкала самовпевненості; 2 – шкала ставлення інших; 3 – шкала самоприйняття; 4 – шкала самопослідовності, самокерівництва; 5 – шкала самозвинувачення; 6 – шкала самоінтересу; 7 – шкала саморозуміння.

Отримані профілі специфіки самоствавлення у представників виділених груп представлені наочно на графіку (рис.1).

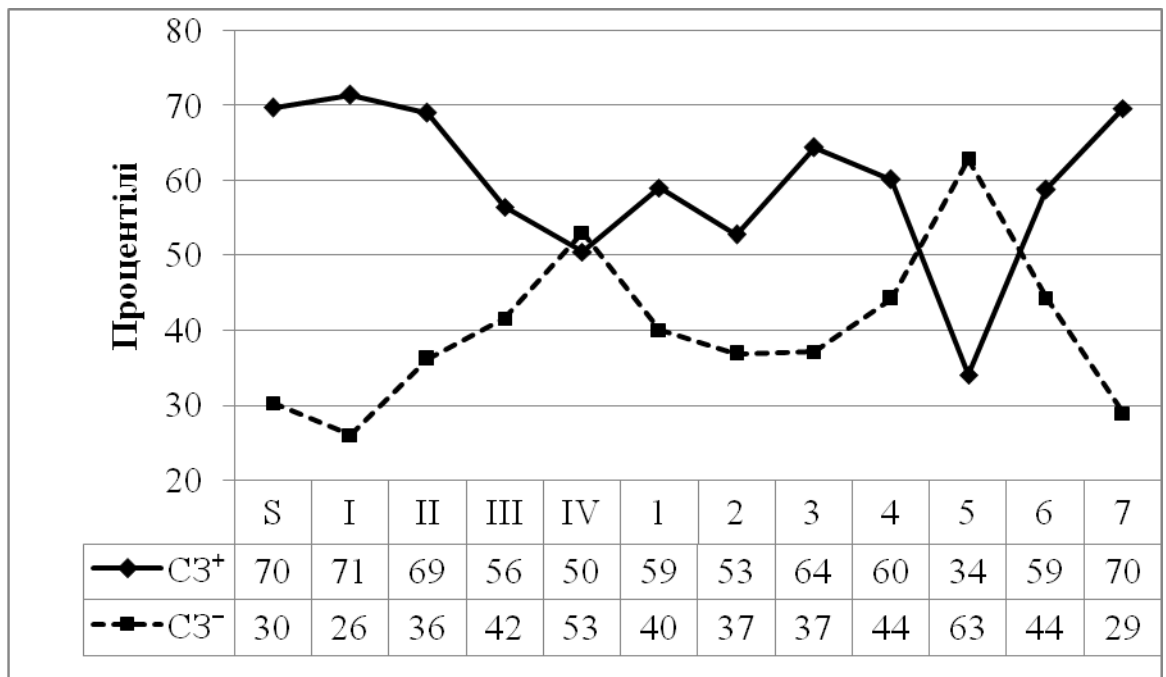

Рис.1. Профілі самоствавлення осіб з різним рівнем схильності до самозмінювання

На рисунку 1 наочно представлено, що групи осіб із різним рівнем схильності до самозмінювання відрізняються певною специфікою самоствавлення. Кожен з представлених профілів має свою конфігурацію та особливості розташування відносно середньої лінії ряду. Нас цікавлять ті показники, що займають протилежні позиції на графіку та відповідно відображають розбіжності в рівні вираженості та комбінації показників самоствавлення в порівнювальних вибірках. Найбільш яскраві розбіжності склали показники S (шкала вибору інтегрального почуття «за» або «проти» особистого «Я»), I (шкала самоповаги), показник 7 (шкала саморозуміння), які виявили домінування у представників групи з максимально високими значеннями загального показника схильності до самозмінювання. Цікавими виявилися розбіжності показника 5 (шкала самозвинувачення), які візуально засвідчили певне ставлення представників до себе з позиції самозвинувачення. Отримані дані підтверджено статистично за t- критерієм Стьюдента.

Ми виділили ті показники в кожній групі, які найбільшою мірою відхиляються від середньої лінії ряду як в бік високих значень (вище

середньої лінії рядуу), так і в бік низьких значень (нижче середньої лінії рядуу). Саме таке їх групування дало можливість встановити розбіжності та описати психологічні особливості самоствавлення осіб з різним рівнем схильності до самозмінювання.

Візуальний аналіз профілів показав, що для осіб з максимально високими значеннями загального показника схильності до самозмінювання (СЗ+) найбільш характерними є відкритість, самовпевненість, цілеспрямованість, зацікавленість собою, своїм «Я» (S), симпатія до себе, розуміння себе, уміння приймати себе таким, який є насправді (I), дружнє ставлення до себе як до людини впевненої, самостійної, вольової, яка заслуговує поваги (II); готовність поставити собі в провину свої ж невдачі (5); небажання змінюватись на фоні загального позитивного ставлення до себе (7).

Представників протилежної групи, тобто людей з максимально низькими значеннями загального показника схильності до самозмінювання (СЗ-), характеризують протилежні якості, тобто: замкнутість, підвищена рефлексивність і критичність (S); небажання спілкуватися з кимось, небажання задумуватись над своєю поведінкою, аналізувати свої вчинки (I); їм характерна закритість, неузгодженість своїх дій зі своїми бажаннями, невдоволеність собою (II); висока внутрішня напруга, конфліктність, яка супроводжується сильними депресивними станами, високий рівень самозвинувачення, відкритість до сприйняття негативних емоцій у свою адресу (5); небажання аналізувати свої поступки і дії, небажання розуміти себе та змінювати щось у собі, невдоволеність собою (7).

Таким чином, порівнюючи профілі самоствавлення осіб з високим (СЗ+) та низьким (СЗ-) рівнями схильності до самозмінювання можна констатувати, що особам з високим рівнем схильності до самозмінювання властиві самовпевненість, уявлення про те, що суб'єкт сам є джерелом активності, як у діяльності, так і в особистісній сфері, яскраво виражене переживання свого «Я» як внутрішнього стрижня, що організує особистість

у всіх видах діяльності та у спілкуванні, якості контролю, гнучкості, досягнення своєї мети, управління емоціями, планування свого майбутнього життя.

Отже, за даними якісного аналізу встановлено відмінності специфіки самоствавлення представників груп з максимально високими та максимально низькими значеннями загального показника схильності до самозмінювання, складено описову характеристику самоствавлення представників вибірки з різним рівнем схильності до самозмінювання, що підтверджує уявлення про самозмінювання як чинник самоствавлення особистості.

Література

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М.: «Мысль», 1991. – 299 с.
2. Лушин П. В. Личностные изменения как процесс: теория и практика / Павел Владимирович Лушин. – Одесса: Аспект, 2005. – 334 с.
3. Лущикова Д. В. Психологічні складові схильності особистості до самозмінювання: дис. ... канд. псих. наук: 19.00.01 / Лущикова Діана Вікторівна. – Одеса, 2009. – 240 с.
4. Фризен М.А. Психология саморазвития [Монография] / Марина Александровна Фризен. – Петропавловск-Камчатский: КамГУ им.Витуса Беринга, 2013. – 215с.